

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА СПОСОБИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Томілінські читання

Матеріали VII науково-практичної конференції
з міжнародною участю

м. Харків, 30 жовтня 2024 року

Харків – 2024

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
Харківський національний медичний університет

ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА СПОСОБИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Томілінські читання

*Матеріали VII науково-практичної конференції
з міжнародною участю*

м. Харків, 30 жовтня 2024 року

Харків
ХНМУ
2024

УДК 614(477)(082)
Г 87

Затверджено
Вченою радою ХНМУ.
Протокол № 15 від 28.11.2024 р.

Редакційна колегія: В. В. М'ясоєдов, В. А. Огнев,
К. М. Сокол, О. А. Мельниченко,
В. Г. Нестеренко, А. А. Подпрядова

Г87 **Громадське здоров'я в Україні: проблеми та способи їх вирішення «Томілінські читання»:** матеріали VII наук.-практ. конф. з міжнар. участю (Харків, 30 жовтня 2024 р.) / Ред. кол.: В. В. М'ясоєдов, В. А. Огнев, К. М. Сокол та ін. Харків, ХНМУ, 2024. 244 с.
<https://doi.org/10.5281/zenodo.14194418>

УДК 614(477)(082)

© Харківський національний
медичний університет, 2024
© В.В. М'ясоєдов, В.А. Огнев,
К.М. Сокол та ін., 2024

ЗМІСТ

Секція 1. ІСТОРІЯ МЕДИЦИНИ

Капустник В.А., М'ясоєдов В.В., Огнєв В.А., Подпрядова А.А. Проблема соціальної нерівності у сучасному світі та концептуальні принципи справедливості щодо здоров'я населення	11
Лещина І.В., Мякина О.В., Мартиненко Н.М. Біженці з українських земель як демографічний збій і суспільне явище (1914–2024).....	15
Григоров М.М., Григоров С.М., Григорова А.О., Григоров М.С. Анатолій Якович Циганенко – мікробіолог, наставник, керівник (до 95-річчя від дня народження).....	22
Томілін В.Г. Харківський національний медичний університет. До 45-річчя створення кафедри ортопедичної стоматології. Від джерел створення.....	25
Васильєв К.К. Професор Лев Миколайович Карпов (1926–2016) як історик медицини.....	29
Зайцев В.В., Кисленко Д.М. Творці кафедри соціальної медицини, громадського здоров'я та управління охороною здоров'я Дніпровського державного медичного університету: учора, сьогодні, завтра	32
Мякина О.В. Друге творче покликання або штрих до портрета академіка (до 100-річчя від дня народження В.Г. Бочорішвілі)	35
Васильєв Ю.К. Матеріали до біографії професора-гігієніста Якова Борисовича Резника (1902–1979).....	38
Мякина О.В., Шевченко О.М., Сокол К.М., Ващук М.А., Шевченко О.О. В.В. Фролькіс: тернистий шлях фізіолога і наукова спадщина (до 100-річчя від дня народження академіка)	39
Робак І.Ю., Демочко Г.Л. Володимир Фавр як викладач фабричної гігієни в Харківському технологічному інституті (до 150-річного ювілею вченого)	44
Виноградова О.Ю., Ушакова М.А., Галича М.С. Внесок В.В. Фавра у дослідження малярії	46
Sukhonosov R.O., Ushakova M.A., Halycha M.S. The Life Path of V. P. Vorobiov through the Lens of Time (Dedicated to the 220 th Anniversary of the Department of Human Anatomy).....	48

Секція 2.
ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Огнєв В.А., Усенко С.Г., Машевич А.М. Аналіз показників онкологічних захворювань в Одеському регіоні за останні п'ять років	51
Юрко К.В., Соломенник Г.О., Могиленець О.І. Мультирезистентний туберкульоз як виклик системі охорони здоров'я: сучасний погляд на профілактичну стратегію.....	52
Кривенко О.І., Капустник В.В. Медична та лікарська таємниці: історико-правове розмежування.....	55
Сердюк О.І., Просоленко Н.В., Крупеня В.І. Реабілітаційна допомога: виклики та відповідь на формування кризи.....	57
Журавель Я.В. Вплив воєнного стану на демографічну ситуацію в Україні	59
Дяченко В.С., Дяченко Н.П., Чулей С.В. Особливості менеджменту у сфері охорони здоров'я в умовах сучасних викликів	61
Kriachkova L.V., Semenov V.V., Korobko M.Y. Stakeholder mapping for determining the strategy of working with interested groups in the Public Health system	63
Orel O.V., Yaremenko A.V. Organization of psychological support for pregnant women in the Conditions of the military state: integration into the health care system	64

Секція 3.
РОЗБУДОВА СИСТЕМИ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я

Карамішев Д.В., Гордієнко Л.П., Замчій С.В. Формування стійкості системи громадського здоров'я з урахуванням Глобального індексу безпеки здоров'я	67
Завгородній І.В., Лисак М.С., Парамонова А.О. Ментальне здоров'я вихователів закладів дошкільної освіти: ключова складова громадського здоров'я.....	69
Бурдюг В.С., Огнєв В.А. Роль недержавних організацій у розвитку громадського здоров'я та зміцнення здоров'я українців.....	70
Бережна А.В., Чумаченко Т.О. Перспективні напрямки епідеміологічного нагляду в Україні та можливості їхньої реалізації	73

Хижняк В.В. Розвиток громадського здоров'я шляхом впровадження в медичну освіту основ міжнародного гуманітарного права.....	76
Приходько Н.І. Роль профілактичної медицини в системі громадського здоров'я.....	78
Денисюк Л.І., Поветкіна Т.М. Реалізація принципів діяльності сфери громадського здоров'я з позицій потреби збереження зору з дитинства.....	80
Пилипчук В.Л., Черешнюк Г.С., Герасимюк К.Х., Жарлінська Р.Г. Історичні витоки та сучасні демократичні засади співпраці медичної спільноти та громадськості у вирішенні актуальних завдань громадського здоров'я та якості медичної допомоги.....	82
Рязанова О.А. Здорова стопа в подології. Роль подолога в громадському здоров'ї.....	86
Астапова Я.В. Питання ментального здоров'я у сфері реабілітації та громадського здоров'я.....	87

Секція 4.

ДОКАЗОВА МЕДИЦИНА, СУЧАСНА ЕПІДЕМІОЛОГІЯ ТА БІОЛОГІЧНА СТАТИСТИКА

Медведовська Н.В., Слабкий Г.О., Миронюк І.С., Білак-Лук'яничук В.Й., Дідок Л.В. Щодо впровадження епідеміологічного паспорту сім'ї.....	91
Медведовська Н.В., Слабкий Г.О., Рожкова І.В., Лопіт В.В. До питання вакцинації населення України під час війни проти російської воєнної агресії	92
Сокол К.М., Подрігало Л.В., Подрігало О.О. Застосування скринінг-тестів в моніторингу стану спортсменів та фізкультурників.....	93
Мазур Є.В., Короп О.А. Епідеміологічні особливості очного травматизму серед населення Закарпатської області	95
Лісова Є.М., Александрова К.В., Подпрядова А.А. Роль скринінгу PRISCA в ранній діагностиці прееклампсії та покращення якості надання медичної допомоги	97
Міщенко М.М., Вакуленко А.І., Міщенко О.М. Медико-епідеміологічні особливості інсультної патології.....	99
Цукор Н.Г. Аналіз стану імунізаційної профілактики у Харківській області за 7 місяців 2024 року	101

Важлива роль подолога для людей які страждають на цукровий діабет. Цукровий діабет це одне з найбільш розповсюджених захворювань людства на початку XXI сторіччя. За даними ВООЗ на цю недугу страждає близько 175 мільйонів населення планети, а до 2030 року, за прогнозами, їх кількість у світі зросте більш, як у два рази. Поряд із діабетичним ураженням внутрішніх органів і систем організму важливе значення має проблема синдрому діабетичної стопи. Під цим терміном розуміють складний комплекс анатомо-функціональних змін, внаслідок ускладнень цукрового діабету, які призводять до розвитку некротично-виразкових уражень стоп, аж до діабетичної гангрені.

Майже у 60 % хворих на цукровий діабет розвивається синдром діабетичної стопи. Якщо за останнє сторіччя смертність від діабетичної коми зменшилась від 47,7 % до 1,2 %, то від судинних ускладнень зросла з 21,2 % до 74 % і немає тенденції до їх зниження

Для людини з діабетом здорові нігті – не просто ознака смаку чи заможності. Це, в першу чергу, індикатор здоров'я, який у змозі вчасно виявити можливі супутні проблеми. Для людей з діабетом вкрай важливо вчасно виявити інші захворювання. І саме нігті можуть вказати на початок їх розвитку. Наприклад, занадто бліді нігті можуть бути ознакою анемії, а раптова зміна форми нігтя на ложкоподібну, вигнуту досередини, може свідчити про розвиток онкологічного або легеневого захворювання та наявність інфекційних процесів.

Крім того люди з діабетом схильні до зараження грибковою інфекцією під назвою «оніхомікоз». Саме на неї припадає близько 50 % випадків зараження грибком. Оніхомікоз робить нігті потовщеними та ламкими. Ламаючись, нігті можуть гострим краєм зламу поранити шкіру та створити небезпеку подальшого інфікування.

Таким чином роль подолога в громадському здоров'ї є невід'ємною запорукою в покращенні умов життя кожної людини суспільства.

Література:

1. Норберт Шольц. – Подологія. – С. 43–51, 61, 67.
2. Б.А.Зелинский, А.А.Зелинский, 1996; М.Д.Тронько, 1998.
3. І.В.Гурьева, 1998; М.О.Ляпіс, П.О.Герасимчук, 2001.
4. М.Д.Василюк, С.М.Василюк, 2001.
5. Захворювання нігтів – навчальний посібник. – Анке Нідерау.

ПИТАННЯ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я У СФЕРІ РЕАБІЛІТАЦІЇ ТА ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я

Астапова Я.В.

Харківський національний медичний університет, м. Харків

Під час збройної агресії російської федерації проти України, турбота про особисту стійкість, уміння справлятися зі стресом, реалізовувати свої здібності, навчатися та працювати – є нагальною потребою людини, її індивідуальною здатністю ухвалювати рішення, вибудовувати взаємодію з іншими та формувати стосунки у соціумі.

Незважаючи на труднощі сьогодення, людина намагається з надією рухатися вперед. Але тривалі воєнні дії на території нашої держави, стають

основним джерелом стресу та причиною зниження продуктивності праці, значно впливають не лише на економіку, а й на ментальне здоров'я.

Серед основних факторів, що впливають на ментальне здоров'я та емоційний баланс в умовах сьогодення, науковці називають: стрес від перевантаження, велику кількість завдань, брак часу, втрату мотивації, втому, зміну пріоритетів, недостатню підтримку, брак зворотного зв'язку тощо [2].

Щодо законодавства, то основні положення реабілітаційної допомоги у сфері охорони здоров'я передбачають здійснення комплексу заходів та діяльності, в тому числі спрямовані на відновлення та підтримку функціонування особи у фізичній, емоційній, інтелектуальній, соціальній та духовній сферах із застосуванням методів психологічної та психотерапевтичної допомоги у формах психотерапії, психологічного консультування або першої психологічної допомоги, викладені у Законі України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я» [6].

У цьому Законі затверджені такі принципи проведення реабілітації, як:

- пацієнтоцентричність (тобто, планування і проведення реабілітації з урахуванням потреб, можливостей та побажань особи, якій надається реабілітаційна допомога, або законного представника та членів сім'ї, а також безпосередня їх участь у розробленні, реалізації індивідуального реабілітаційного плану);

- цілеспрямованість (досягнення довго- та короткострокових завдань процесу реабілітації);

- функціональна спрямованість (досягнення оптимального рівня функціонування та якості життя особи).

При цьому, Законом передбачена обов'язкова психологічна допомога у процесі реабілітації, що організовується з урахуванням принципів етичної і безпечної поведінки та включає:

- виключення (мінімізацію ризиків ретравматизації), тобто, проведення виключно тих заходів і втручань, що гарантовано не погіршать стан здоров'я;

- компетентності, правильної оцінки та ознайомлення з ризиками;

- відповідальності за отриману інформацію, що передбачає її використання з користю для особи, якій надається реабілітаційна допомога.

Ментальне здоров'я і підтримка громадян України в умовах сьогодення є важливою складовою державної політики. Тому, в нашій державі, з ініціативи першої леді України Олени Зеленської, започатковано реалізацію Всеукраїнської програми ментального здоров'я «Ти як?» [1]. Ця програма є системною, до якої залучені центральні органи виконавчої влади, військові адміністрації, громади, неурядові організації, бізнес, Всесвітня організація охорони здоров'я та міжнародні партнери.

У рамках Всеукраїнської програми «Ти як?», ініційованої першою леді Оленою Зеленською, на офіційному сайті Центру громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України у серпні 2024 року розміщений «Посібник з управління стресом і самопомоги під час бойових дій та в післявоєнний період для медпрацівників» [5]. Важливість цього полягає у тому, що у першу чергу саме медичним працівникам необхідно плекати власну стійкість, щоб впоратися з надзвичайним рівнем стресу та надвисокими навантаженнями під час війни, коли вони стають свідками горя і втрат, як серед військових, так і серед цивільного населення.

У посібнику наведено інформацію про вплив тривалого стресу і травми, способи плекання життєстійкості та посттравматичне зростання. Теоретична частина посібника доповнена практичними завданнями, опитувальниками щодо поширених психічних розладів, вправами для відновлення ресурсу, техніками самопомоги під час стресу, що розміщені у робочому зошиті.

Таким чином, сфери реабілітації і громадського здоров'я мають спільне завдання зі збереження та зміцнення здоров'я населення та комплексно і поетапно забезпечують його виконання.

Щодо сучасних наукових праць, то увагу привертає колективна монографія 2021 року Всеукраїнського спеціалізованого видавництва «Медицина», щодо охорони ментального здоров'я та медико-психологічної реабілітації військовослужбовців в умовах гібридної війни [4].

У цій монографії, що підготовлена вченими Національної академії медичних наук, фахівцями-практиками закладів охорони здоров'я та реабілітаційних закладів, волонтерською професійною спільнотою, висвітлено питання сфери психічного здоров'я учасників бойових дій, описано вплив чинників бойового середовища, надано характеристики та програми комплексної диференційованої терапії посттравматичного стресового розладу, приділено увагу психологічній корекції порушень здоров'я сім'ї учасників бойових дій.

Також заслуговує уваги 3-томне видання «Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи», що здійснене у 2018 році за підтримки Координатора проєктів Організації з безпеки та співробітництва в Європі [3].

У цьому посібнику багато уваги сфокусовано на положеннях та принципах психологічної реабілітації, обґрунтовано необхідність використання світових стратегій для створення української національної системи психологічної реабілітації, розглянуто питання організації психологічної допомоги різним верствам населення з метою подолання наслідків психотравми, представлені основні напрямки соціально-психологічної підтримки постраждалих внаслідок психотравмуючих подій.

Отже, під час війни, є нагальна необхідність інвестувати ресурси у те, що допоможе пройти випробування з найменшими втратами. Для України це, за суттю, велика соціальна трансформація, яку не можна відкладати на потім. Тому розбудова якісної системи надання послуг у сфері психосоціальної підтримки, розвиток культури піклування про ментальне здоров'я у сфері реабілітації та громадського здоров'я є важливим завданням охорони здоров'я у сучасних реаліях.

Література:

1. Всеукраїнська програма ментального здоров'я за ініціативою Олени Зеленської «Ти як?». URL: <https://howareu.com/pro-prohramu> (дата звернення 23.09.2024).

2. Ментальне здоров'я: у фокусі уваги – реабілітація під час війни. URL: <https://minre.gov.ua/2024/10/02/mentalne-zdorovya-u-fokusi-uvagy-reabilitacziya-pid-chas-vijny/> (дата звернення 24.09.2024).

3. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник. У 3-ох томах. Київ, 2018. (Том 1, 208 с.; Том 2, 240 с.; Том 3, 236 с.)

4. Охорона ментального здоров'я та медико-психологічна реабілітація військовослужбовців в умовах гібридної війни: теорія і практика: монографія / В.І. Цимбалюк, В.В. Стеблюк, О.В. Друзь та ін. К.: Всеукраїнське спеціалізоване видавництво «Медицина», 2021. 256 с.

5. Посібник з управління стресом і самопомоги під час бойових дій та в післявоєнний період для медпрацівників. URL: <https://phc.org.ua/news/cgz-opublikuvav-posibnik-z-upravlinnya-stresom-i-samodopomogi-pid-chas-boyovikh-diy-ta-v> (дата звернення 24.09.2024)

6. Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я. Закон України від 3 грудня 2020 року № 1053-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-20#Text> (дата звернення 23.09.2024)

7. Співак А.П. Місце фізичної реабілітації в системі збереження і зміцнення громадського здоров'я населення. / Україна. Здоров'я нації. Громадське здоров'я. 2022. № 2 (68). С. 31–37.